

บทที่ 3

แนวคิดทางปรัชญาของฮินดูตันตระ

ในบทนี้ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องทั้งในเรื่องแนวคิดทั่วไปทางฮินดู ความ เป็นมา นิยามความหมาย และแนวคิดพื้นฐานของฮินดูตันตระ ซึ่งประเด็นต่างๆ เหล่านี้จะช่วยโยง ไปสู่การทำความเข้าใจในเรื่องเพศวิติในลำดับต่อไป

3.1 แนวคิดทางปรัชญาฮินดูทั่วไป

ปรัชญาฮินดูทุกระบบล้วนได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์พระเวท ต่างกันแต่เพียงว่าใน รูปแบบของการยอมรับหรือการปฏิเสธในความถูกต้องสมบูรณ์ และความศักดิ์สิทธิ์ของพระเวท โดยหลักปรัชญาที่ยอมรับความถูกต้องชอบธรรมของพระเวท เรียกว่า สายอัสติกะ (Orthodox) ซึ่งมี ระบบปรัชญาที่สำคัญเรียกว่า ระบบทั้งหก ได้แก่ นยยะ ไวเศยิกะ สางขยะ โยคะ มีมามสา และ เวทานตะ ส่วนอีกสายหนึ่งเรียกว่า สายนาสติกะ (Heterodox) คือ สายที่ไม่ยอมรับหรือเชื่อในพระ เวท ได้แก่ ปรัชญาจารวาก พุทธปรัชญา และปรัชญาเซน (สุนทร ฌ รังษี, 2545, น. 5-6)

การแบ่งยุคทางปรัชญาของฮินดูนักคิดทั้งหลายได้แบ่งยุคแตกต่างกันไป แต่ทั้งนี้ โดย ส่วนใหญ่ต่างถือเอายุคพระเวทเป็นจุดเริ่มต้น และในที่นี้ผู้ศึกษาขอแบ่งยุคทางความคิดออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคพระเวท ยุคอุปนิษัท และยุคมหากาพย์

3.1.1 ปรัชญาฮินดูยุคพระเวท

ยุคพระเวทเป็นยุคที่เริ่มเกิดมีคัมภีร์พระเวทขึ้น ซึ่งระยะเวลาการเกิดมีพระเวทขึ้นนั้น ได้ มีการสันนิษฐานแตกต่างกันไป เพราะไม่ปรากฏหลักฐานให้ทราบแน่ชัด แต่ข้อสันนิษฐานที่นับว่า ใกล้เคียงมากที่สุด คือ ข้อสันนิษฐานของศาสตราจารย์ ดร.ราธกฤษณ์ ซึ่งสันนิษฐานไว้ว่า คัมภีร์ พระเวทเริ่มมีขึ้นเมื่อประมาณ 1,000 ปีก่อนพุทธกาล โดยเริ่มต้นเมื่อพวกอารยันได้อพยพมาจาก เอเชียกลางเข้ามาตั้งถิ่นฐานในลุ่มแม่น้ำสินธุ ลุ่มน้ำยมุนา และลุ่มแม่น้ำคงคาในอินเดียตอนเหนือ ซึ่ง ความคิดทางด้านศาสนาของคนพื้นเมืองในขณะนั้นก็เป็นเฉกเช่นคนในสมัยโบราณทั่วไป คือ

ลักษณะเป็นแบบวิญญานนิยม (Animism) ซึ่งนับถือบูชาเทพเจ้าต่างๆ เพราะเชื่อว่าสามารถที่จะให้
คุณและโทษแก่มนุษย์ได้ จึงมีพิธีเช่นสรวงบูชาเพื่อไม่ให้บันดาลโทษแก่มนุษย์ เมื่อพวกอารยันเห็น
ว่าคนพื้นเมืองบูชาไฟ โดยถือว่าไฟเป็นของสำคัญ ชาวอารยันจึงพยายามผสมผสานแนวคิดทาง
ศาสนาของตนให้เข้ากับคนพื้นเมือง โดยชี้ให้เห็นว่าไฟดวงที่สำคัญที่สุด คือ พระอาทิตย์ จึงควรนับ
ถือเพราะเป็นที่มาของไฟทั้งหมดในโลก และด้วยวิธีนี้ศาสนาของชนพื้นเมืองเดิมและศาสนาของ
ชาวอารยันจึงผสมกลมกลืนกัน จนกลายเป็นศาสนาและปรัชญาของคัมภีร์พระเวท (สุนทร ฌ รั้งยี,
2545, น. 11-13)

คำว่า เวท หรือเวตะ แปลว่า ความรู้ คัมภีร์พระเวทแบ่งเป็น 4 เล่ม คือ ฤคเวท ยชุรเวท
สามเวท และอาถรรพเวท โดยคัมภีร์ฤคเวทนั้นเกิดขึ้นก่อนในบรรดาพระเวททั้ง 4
คัมภีร์ฤคเวท เป็นคัมภีร์ที่ประกอบด้วยบทหรือกรอง มีจำนวนทั้งหมด 1,018 บท ใช้
สำหรับสวดสรรเสริญเทพเจ้าต่างๆ

คัมภีร์ยชุรเวท เป็นคำร้อยแก้ว ซึ่งว่าด้วยกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม การบูชา
ยัญ และการบวงสรวงต่างๆ

คัมภีร์สามเวท แต่งเป็นคำฉันท์ เพื่อสวดสรรเสริญคุณและอิทธิฤทธิ์ของเทพเจ้า และสวด
ในพิธีถวายน้ำโสมแก่พระอินทร์ รวมทั้งใช้ขับกล่อมเทพเจ้าองค์อื่นๆด้วย
คัมภีร์อาถรรพเวท เป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นในภายหลัง โดยใช้คัมภีร์ฤคเวทเป็นหลัก เกี่ยวกับ
บทคาถาอาคม มนต์ขลัง ใช้สำหรับเสกเป่าเสดาะเคราะห์ เพื่อนำสิ่งที่เป็นสิริมงคลมาสู่ตน หรือนำ
ผลร้ายไปให้แก่ศัตรู (วิโรจน์ อินทนนท์, 2541, น. 10-11)

พระเวทแต่ละคัมภีร์นั้นแบ่งเป็น 4 ตอน คือ มंत्रะ พราหมณะ อรัณยกะ และอุปนิษัท
ซึ่งแต่ละตอน ไม่ได้เรียงเรียงขึ้นพร้อมกัน มंत्रะเกิดขึ้นก่อน ต่อมาจึงเกิดพราหมณะและอรัณยกะ
ส่วนอุปนิษัทเกิดขึ้นหลังสุด ซึ่งมंत्रะเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมมंत्रะหรือมนต์สำหรับสวดสรรเสริญ
เทพเจ้าเรียกว่า สัมหิตา คือ ฤคสัมหิตา ยชุรสัมหิตา สามสัมหิตา และอถรรพสัมหิตา ส่วนพราหมณะ
เป็นบทร้อยแก้ว อธิบายระเบียบการประกอบพิธีกรรมที่กล่าวไว้อย่างสลับซับซ้อนในคัมภีร์พระเวท
รวมถึงข้อห้ามและข้อพึงปฏิบัติในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ สำหรับอรัณยกะส่วนใหญ่ถูกเรียบ
เรียงขึ้นในป่าที่เงียบสงบ ซึ่งแนวคิดทางปรัชญาแห่งพระเวทนั้น ได้เริ่มต้นจากอรัณยกะ ในส่วน
สุดท้าย อุปนิษัท ซึ่งเป็นตอนที่ประมวลแนวความคิดทางปรัชญาที่มีอยู่ในคัมภีร์พระเวทไว้ทั้งหมด
เป็นส่วนที่รวบรวมคำสอนของนักปราชญ์เกี่ยวกับธรรมชาติของวิญญาน จิตวิญญาน โลกและ
พระเจ้า ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับส่วนนี้จะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป (สุนทร ฌ รั้งยี, 2545, น. 14-15)
นอกจากนี้ เรื่องที่นับว่าสำคัญมากในสมัยพระเวท คือ การแบ่งบุคคลในสังคมออกเป็น 4
วรรณะ ได้แก่ วรรณะกษัตริย์ เป็นวรรณะแห่งนักรบ ทำหน้าที่ปกครองและทำศึกสงคราม วรรณะ

พรหมณ์ ทำหน้าที่ศึกษาและสืบทอดคัมภีร์พระเวท รวมทั้งเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
 วรรณะแพศย์หรือไวยสยะ คือ ผู้ประกอบการพาณิชย์ เกษตรกรรม และศิลปหัตถกรรมต่างๆ และ
 สุตท่าย คือ วรรณะศูทร เป็นวรรณะของกรรมกรผู้ทำงานรับจ้างที่ให้บริการแก่วรรณะอื่น และยังมี
 พวกนอกวรรณะ คือ บุคคลที่เกิดจากการแต่งงานข้ามวรรณะ เรียกว่า จัญฑาล ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้จะ
 เป็นที่รังเกียจของวรรณะอื่นๆ (สุนทร ฌ รังษี, 2545, น. 22-23) สำหรับชาวฮินดูนั้นบุคคลจะเป็น
 ฮินดูได้ต้องมีกำเนิดอยู่ในวรรณะใดวรรณะหนึ่งตามวรรณะทั้ง 4 นี้ อีกทั้ง ศาสนาฮินดูยังได้แบ่ง
 ขั้นตอนในการดำเนินชีวิตที่จะนำไปสู่การหลุดพ้นหรือโมกษะออกเป็น 4 ขั้น เรียกว่า อาศรม 4 ดังนี้

1. พรหมจารี คือ ขั้นตอนชีวิตในช่วงวัยศึกษาเล่าเรียน ตามหลักอาศรม 4 นี้ เด็กผู้ชายที่
 อยู่ในวัยรุ่นจะต้องออกจากบ้านไปอยู่ศึกษาเล่าเรียนวิชาการต่างๆกับอาจารย์ที่อาศรม ผู้อยู่ใน
 ขั้นตอนนี้ เรียกว่า พรหมจารี แปลว่า ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เมื่อสิ้นสุดการศึกษาในสภาวะ
 พรหมจารี จึงถือว่าเป็นพรหมณ์โดยสมบูรณ์ จากนั้นจึงสละความโสดเข้าสู่การมีครอบครัวต่อไป
 (วิโรจน์ อินทนนท์, 2541, น. 12)
2. คฤหัสถ์ แปลว่า ผู้ครองเรือน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนแห่งการบำเพ็ญตนเป็นผู้ครองเรือน
 (วิโรจน์ อินทนนท์, 2541, น. 13) ผู้ที่อยู่ในขั้นนี้ควรจะมีเมียเรือนและสร้างความมั่นคงให้กับ
 ตนเองและครอบครัว ขั้นตอนนี้จัดเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะเป็นขั้นที่อยู่ในฐานะที่จะต้องให้ความ
 อนุเคราะห์สนับสนุนขั้นอื่นๆ
3. วานปรัสถ์ ได้แก่ ขั้นตอนของการแยกตัวออกจากครอบครัวไปปฏิบัติธรรมอยู่ในป่า
 เป็นขั้นตอนที่อยู่ในช่วงสูงวัย ขั้นนี้เป็นขั้นเตรียมตัวเพื่อไปสู่ขั้นตอนสุดท้ายของชีวิต
4. สันยาสี เป็นขั้นตอนสุดท้ายของชีวิต ผู้ดำเนินชีวิตในขั้นนี้จะต้องสละชีวิตทางโลกไป
 อยู่ป่า และครองเพศบรรพชิต

อีกประการหนึ่ง ศาสนาฮินดูได้กล่าวถึงประโยชน์ 4 หรือปुरुยารถทั้ง 4 ที่สัมพันธ์กับ
 อาศรม 4 ซึ่งการดำเนินชีวิตที่ดีควรจะมีมุ่งประโยชน์ตามลำดับ ประการแรก คือ อรรถะ หมายถึง
 ความเพียบพร้อมไปด้วยทรัพย์สมบัติ ประการที่สอง กามะ คือ การแสวงหาความสุขทางโลกก็วิสัย
 ตามควรแก่ภาวะของผู้ครองเรือน และเมื่อบุคคลได้บรรลุถึงประโยชน์สองประการแรกแล้ว ควรจะ
 ก้าวต่อไปสู่ประการที่สาม คือ ธรรมะ หมายถึง การถึงพร้อมด้วยคุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ประโยชน์
 สูงสุดขั้นสุดท้าย นั่นคือ โมกษะ อันได้แก่ การหลุดพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิงและตลอดไป (สุนทร ฌ
 รังษี, 2545, น. 24-26)

3.1.2 ปรัชญาอุปนิษัต

อุปนิษัตเป็นตอนสุดท้ายของคัมภีร์พระเวท ยุคอุปนิษัตเกิดขึ้นราวๆ 100 ปีก่อนพุทธกาล และสิ้นสุดใน พ.ศ. 700 อุปนิษัต แปลว่า “การนั่งลงของศิษย์ใกล้อาจารย์ด้วยความจงรักภักดี เพื่อรับคำสั่งสอนเกี่ยวกับความจริงสูงสุด ซึ่งสามารถบรรเทาความสงสัยทั้งปวง และทำลายความเขลาทั้งหลายของศิษย์ลงได้” (พิน ดอกบัว, 2545, น. 21)

คัมภีร์อุปนิษัตนั้นมีอยู่มากมายกว่า 200 อุปนิษัต ทั้งนี้เพราะมีการแต่งเพิ่มขึ้นเรื่อยๆตามกาลเวลา แต่อุปนิษัตที่สำคัญเป็นผลงานของท่านสังกกราจารย์ และมีอยู่ถึง 11 อุปนิษัต ได้แก่ พุททหารัณยกะ ฉาน โทคยะ ไอตเรยะ ไตตติริยะ ศเวตาสวตริยะ อีสะ เกนะ กฐะ ปรัศนะ มุณฑกะ และมาณฑุกะ ถึงแม้อุปนิษัตจะมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่แก่นปัญหาที่นำมาถกเถียงกัน คือ ปัญหาเรื่องความมีอยู่ของพรหมันหรืออาตมัน มายาหรืออภิปา และ โลกยะ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่สุดของชีวิต (พิน ดอกบัว, 2545, น. 22-23)

คำว่า อาตมัน เดิมทีแปลว่า “ลมหายใจ” ต่อมาความหมายได้เปลี่ยนไปเป็น “ความรู้สึก จิต วิญญาณ และเจตภูต” แต่ปัจจุบัน หมายถึง “สิ่งที่อาศัยอยู่ในสรรพสิ่ง” และในฉาน โทคยะ อุปนิษัต หมายถึง “วิญญาณ หรือตัวตน” ส่วนคำว่า พรหมัน นั้น พรหม มาจากคำว่า พรห ชาติ หมายถึง “ความงอกงาม ความเจริญ หรือวิวัฒนาการ” ความหมายเดิม คือ การบูชาัญญ การสวดอ้อนวอน (วิโรจน์ อินทนนท์, 2541, น. 16)

ในคัมภีร์อุปนิษัตคำว่า อาตมันและพรหมัน มีความหมายถึง ความจริงสูงสุด หรือ อันติมัจจะ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งสรรพสิ่งทั้งมวล สิ่งแท้จริงอย่างเดียวกัน เพียงแต่มองจากแง่ต่างกัน หากมองจากแง่อัตวิสัยหรือในฐานะผู้รู้ เรียกว่า อาตมัน หากมองจากแง่วัตถุวิสัยหรือในฐานะสิ่งที่ถูกรู้ก็เรียกว่า พรหมัน ซึ่งโดยแท้จริงแล้วอาตมันและพรหมันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังข้อความสำคัญในอุปนิษัตที่ว่า ตต ตวัม อสิ แปลตามตัวว่า “ท่านคือสิ่งนั้น” อันหมายถึง “อาตมันคือพรหมัน” ข้อความนี้ประกาศถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของอาตมันย่อย หรือชีวาตมันกับอาตมันสากลที่เรียกว่า พรหมันหรือปรมาตมัน ทั้งนี้ ผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะทั้งผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ต่างเป็นการสำแดงให้ปรากฏของสิ่งสัมบูรณ์ ซึ่งก็คือ พรหมัน ทั้งสิ้น

นอกจากนี้ อุปนิษัตยังพูดถึงพรหมันว่าเป็น 2 ลักษณะ ในลักษณะโลกียะ ซึ่งเป็นสิ่งที่ประกอบด้วยคุณสมบัติที่ตีทั้งปวง พรหมันในลักษณะนี้เรียกว่า อปรพรหมหรืออิสวร เป็นภาคบุคลาธิษฐานของสิ่งสัมบูรณ์ มีตัวตนหรือรูปร่างอย่างมนุษย์ ส่วนลักษณะที่สอง คือ ลักษณะโลกุตระ ในแง่นี้พรหมันคือ สิ่งสัมบูรณ์ที่ปราศจากคุณลักษณะทุกอย่าง ปราศจากคุณวิเศษทั้งปวง และไม่อาจกำหนดหรืออธิบายได้ด้วยคำพูด ดังที่ในแก่นอุปนิษัตมีกล่าวถึงพรหมันว่า “สิ่งซึ่งใช้

คำพูดอธิบายไม่ได้ แต่เพราะสิ่งนี้การพูดจึงมีขึ้นมาได้ สิ่งซึ่งจิตคิดไม่ถึง แต่เพราะสิ่งนี้การคิดของจิต จึงเป็นได้... ผู้ที่รู้จักพรหมันก็คือผู้ที่กล่าวว่าเขาไม่รู้จักพรหมัน ส่วนผู้ที่กล่าวว่าเขารู้จักพรหมันนั้น เขาหาได้รู้จักพรหมันไม่” อย่างไรก็ตาม มีคำกล่าวถึงแสดงลักษณะของพรหมันอยู่ 3 คำ คือ สัต จิต อานันตะ สัต คือ แสดงให้รู้ว่าพรหมันนั้นมีอยู่จริง โดยมีอยู่ในลักษณะที่เป็นจิตอันเป็นจิตที่บริสุทธิ์ หรือสัมปชัญญะบริสุทธิ์ ซึ่งมีคุณลักษณะเป็น อานันตะ หมายถึง มีสภาพเป็นความสุขหรือความบันเทิงสูงสุดที่เรียกว่า นิรามิสสุข (bliss) (สุนทร ฌ รั้งยี, 2545, น. 39-44)

อย่างไรก็ตาม ทศณะแห่งอุปนิษัตนั้นความรู้ที่แท้จริง คือ ความรู้เกี่ยวกับพรหมันหรือตัวตนสูงสุด ความรู้เกี่ยวกับพระเวททั้งสี่ แม้จะเป็นสิ่งจำเป็นแต่ก็ยังไม่ถือว่าเป็นความรู้ที่แท้จริง ในมณฑลอุปนิษัต มีข้อความกล่าวไว้ว่า “มีความรู้ที่อยู่สองชนิดที่ควรจะรู้แจ้ง คือ ความรู้อย่างสูง (ปรัวิทยา) และความรู้อย่างต่ำ (อปรัวิทยา) ความรู้อย่างต่ำคือความรู้ที่ได้รับจากทุกเวท สามเวท อถรวาท จากพิธีกรรม และจากการเรียน ไวยกรณ์... ส่วนความรู้อย่างสูงนั้น ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับพรหมันอันเป็นอมฤต” เพราะความรู้เกี่ยวกับพรหมันเป็นความรู้ที่นำไปสู่การบรรลุโมกษะ อันเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต (สุนทร ฌ รั้งยี, 2545, น. 30-31)

อุปนิษัตเน้นการพิจารณาความจริงระหว่างชีวิตมันกับพรหมันว่าเป็นอย่างเดียวกัน และเมื่อใดที่ชีวิตมันเห็นแจ้งความเป็นจริงได้ เมื่อนั้นก็จะบรรลุความหลุดพ้นกลับคืนสู่สภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพรหมัน ซึ่งก็คือ การบรรลุ โมกษะ แต่ทั้งนี้สาเหตุที่ทำให้ชีวิตมันยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏก็คือ มายา หรืออวิชา ซึ่งหมายถึงความไม่รู้ อันเป็นสิ่งที่คอยปิดบังไม่ให้ชีวิตมันรู้ความจริงว่าตนเองกับพรหมันเป็นสิ่งเดียวกัน การที่มนุษย์ตกอยู่ในอำนาจของมายาทำให้มนุษย์ไม่สามารถหลุดพ้นจากการครอบงำของกิเลส จึงเป็นเหตุให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่มีที่สิ้นสุด (สุนทร ฌ รั้งยี, 2545, น. 45-46) และนอกจากคำว่า มายา จะหมายถึง อวิชาหรือความไม่รู้แล้ว มายายังมีความหมายถึง อำนาจสูงสุดของพระเจ้า ซึ่งใช้ในการสร้าง โลกและสรรพสิ่งทั้งหลาย อีกทั้งยังหมายถึง ประกฤติ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่พระเจ้าทรงใช้เพื่อสร้างสิ่งต่างๆขึ้นมาอีกด้วย (พิน ดอกบัว, 2545, น. 33)

อีกทั้ง ในคัมภีร์อุปนิษัตยังได้พูดถึงเรื่องกฎแห่งกรรมและการเกิดใหม่ ซึ่งมีความหมายเป็น 2 นัย คือ นัยแรกคือ กฎแห่งธรรมชาติหรือกฎแห่งเหตุและผล ทุกสิ่งอย่างที่เกิดขึ้น ดำรงอยู่และดับไปล้วนเป็นไปตามอำนาจของเหตุปัจจัยทั้งสิ้น ส่วนอีกนัยคือ กฎแห่งศีลธรรม หมายถึง กฎแห่งการกระทำของสิ่งมีชีวิต นั่นคือกฎที่เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ และหลักสากลแห่งกฎศีลธรรมมีอยู่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เมื่อร่างกายแตกดับหรือตายไปชีวิตมันจะเคลื่อนที่ออกจากร่างเก่าไปอาศัยอยู่ร่างใหม่ และร่างใหม่ที่มันจะไปอาศัยอยู่นั้นจะดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับกรรมดีหรือกรรมชั่วที่ชีวิตมันได้กระทำไว้นั่นเอง (สุนทร ฌ รั้งยี, 2545, น. 46-47)

นอกจากนี้ คัมภีร์อุปนิษัตยยังเป็นที่มาของปรัชญาฮินดู 6 ระบบ ได้แก่ นยยะ ไวเศยิกะ สางขยะ โยคะ มีมามสา และเวทานตะ ซึ่งเรียกว่า “ศาสตร์ทั้ง 6” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “จัณฑรรศนะ” แปลว่า ทศนะทั้ง 6 อันถือเป็นหลักของลัทธิศาสนาฮินดู (วิจิตรวาทกร, หลวง, 2546, น. 414) และแม้ว่าศาสตร์ทั้ง 6 ต่างมีแนวคิดทางปรัชญาสืบเนื่องมาจากอุปนิษัต แต่การเน้น และการตีความนั้นแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ จึงมีทศนะและคำสอนแตกต่างกันออกไป

3.1.3 ปรัชญาฮินเดียนิยมมหากาพย์

ในยุคมหากาพย์นี้เราจะกล่าวถึงคัมภีร์ภควัทคีตาอันเป็นส่วนหนึ่งของมหากาพย์ มหาภารตะ ซึ่งมีชื่อเสียงและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอินเดียมากที่สุด อีกทั้งยังได้รับการยกย่องว่าเป็นแก่นของปรัชญาฮินดูอีกด้วย ทั้งนี้ คำว่า “ภควัทคีตา” มาจากศัพท์ว่า ภควา แปลว่า พระผู้เป็นเจ้า และศัพท์ว่า คีตา แปลว่า เพลง เมื่อรวมกันจึงแปลว่า เพลงของพระผู้เป็นเจ้า คัมภีร์ภควัทคีตาแต่งขึ้นเมื่อประมาณ 200 ปีก่อนคริสต์ศักราช คำสอนสำคัญของภควัทคิตานั้น ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์อุปนิษัตเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งคำสอนจะเกี่ยวเนื่องกับปรัชญา ศาสนา และจริยศาสตร์ โดยคัมภีร์นี้ไม่ได้ถือว่าเป็นศรุตีเช่นเดียวกับคัมภีร์พระเวทและอุปนิษัต แต่ถือเป็นสมฤติ หรือเรื่องที่เป็นประเพณีที่นับถือสืบต่อกันมา ปรัชญาภควัทคีตาจะเน้นในเรื่องกรรม ซึ่งมีรากฐานบนชฎานหรือความรู้ และสนับสนุนด้วยความภักดีที่มีต่อพระผู้เป็นเจ้าสูงสุด คือ พระพรหม (วิโรจน์ อินทนนท์, 2541, น. 17-18)

ปรัชญาภควัทคีตาได้มีการประสานแนวคิดเรื่องกรรม ความภักดี และความรู้เข้าไว้ด้วยกัน ตามแนวคิดของภควัทคิตานั้นเห็นว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ประกอบไปด้วยสติปัญญา เจตจำนง และอารมณ์ สติปัญญาก่อให้เกิดความรู้ เจตจำนงก่อให้เกิดกรรมหรือการกระทำ และอารมณ์ก่อให้เกิดความภักดี สิ่งทั้งสามนี้จะรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหลักคำสอนที่เรียกว่า โยคะ ซึ่งตามความหมายของภควัทคีตา หมายถึง การรวมเอาत्मันย่อยหรือชีวาत्मันเข้ากับเอาत्मันสากลหรือปรมาत्मัน นอกจากนี้ โยคะยังหมายถึง ดุลยภาพแห่งจิต อีกด้วย และผู้ที่สามารถรักษาดุลยภาพแห่งจิตได้โดยไม่หวั่นไหวเอนเอียงกับอารมณ์ต่างที่เกิดขึ้น เรียกว่า โยคี

หลักคำสอนโยคะประกอบไปด้วย ชฎาน โยคะ กรรมโยคะ และภักดีโยคะ ชฎาน โยคะ เป็นมรรควิธีแห่งการเข้าถึงความจริงสูงสุดหรือพรหมันด้วยความรู้ จุดประสงค์สำคัญ คือ การเห็นแจ้งว่าชีวาत्मันเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมัน ซึ่งผู้ที่เข้าถึงความจริงดังกล่าวต้องอาศัยความรู้ที่ถูกต้องเพื่อขจัดกิเลสตัณหาให้หมดไป และชฎาน โยคะจะสมบูรณ์ไม่ได้หากไม่ได้ประกอบกรรมโยคะ ภควัทคีตาถือว่าเอกภพดำรงอยู่ได้ด้วยการกระทำ ดังนั้น อุดมคติของภควัทคีตาไม่ใช่การมุ่งสละโลก

แต่เป็นการอยู่ในโลกพร้อมกับการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรู้สึกปล่อยวางไม่หวังผลตอบแทนใดๆ และแม้แต่ผู้ที่บรรลุถึงความหลุดพ้นแล้วก็ยังมีหน้าที่ต้องกระทำเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์และเพื่อโลก ส่วนภักดีโยคะ แปลตามตัวว่าการประกอบความภักดี ซึ่งความภักดีในที่นี้คือ การให้บริการ พระผู้เป็นเจ้าโดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นการกระทำด้วยความภักดีด้วยความบริสุทธิ์ใจ ความภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า คือ ความภักดีสูงสุด และผู้ที่ภักดีที่ดีที่สุดจะต้องเป็นไปบนพื้นฐานของความรู้ที่เรียกว่า ชูญานี เพราะ “เมื่อความจงรักภักดีมีความสมบูรณ์เต็มที่แล้ว บุคคลที่มีความภักดีก็จะเข้าร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระผู้เป็นเจ้าแล้วดำรงอยู่ในฐานะแห่งความสุขทางจิตอันสูงสุด จากนั้นพระผู้เป็นเจ้าและผู้จงรักภักดีจะปรากฏเป็นชีวิตอันเดียวกัน” ฉะนั้น การที่มนุษย์จะกระทำกริยาใดๆตามหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์นั้นจะต้องกระทำบนฐานของความรู้ที่ถูกต้อง และจำเป็นต้องมีความเชื่อมั่นศรัทธาในการกระทำนั้นๆ ทั้งนี้ ตามที่สเนของภควัทคีตานี้ความรู้เป็นสิ่งสำคัญ หากปราศจากความรู้การกระทำตามหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องด้วยความภักดีเพื่อมุ่งเข้าถึงตัวตนหรืออาตมันย่อมไม่อาจมีขึ้นได้ (สุนทร ฌ รังษี, 2545, น. 50-59)

การกล่าวถึงแนวคิดทั่วไปทางฮินดูในช่วงต้นนี้ ก็เพื่อเป็นการปูพื้นในการทำความเข้าใจ และให้เห็นถึงอิทธิพลทางความคิดที่เชื่อมโยงกันของศาสนาฮินดู ซึ่งยึดถือคัมภีร์พระเวทเป็นแก่นความคิดที่สำคัญกับแนวคิดฮินดูต้นตระกูล ดังจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

3.2 ความเป็นมาของฮินดูต้นตระกูล

ต้นตระกูล คือ ชื่อเรียกคัมภีร์ของอินเดียในยุคกาลิ หรือยุคเสื่อม ซึ่งนับถือพระแม่กาลีในฐานะศักดิ์ของพระศิวะ (Woodroffe, 2004, p. 42) แต่ทั้งนี้ คำว่า “ต้นตระกูล” นั้นมีความหมายหลากหลาย และไม่จำเป็นต้องหมายถึงเฉพาะคัมภีร์ทางศาสนา (Woodroffe, 2004, pp. 34-35)

คำว่า “ต้นตระกูล” เป็นคำภาษาสันสกฤตที่มีรากศัพท์มาจากคำว่า “ต้น” แปลว่า แผ่ขยายออกไป ดังนั้น ความหมายตามตัวอักษรของต้นตระกูลจึงหมายถึง สิ่งใดๆก็ตามที่สามารถถูกขยายออกหรือแผ่ออกไป เช่นเดียวกับเส้นใยบนเครื่องทอผ้า (Harper & Brown, 2002, p. 39)

ต่อมา ต้นตระกูล หมายถึง “ความรู้ที่กว้างขวาง หรือการแผ่ขยายออกไปของความรู้” นอกจากนี้ยังหมายรวมถึง หลักเกณฑ์ กฎข้อบังคับ ระบบหรือมาตรการเกี่ยวกับการจัดการ ฉะนั้น สิ่งที่ได้จากการรับรู้นี้ ต้นตระกูลจึงหมายถึง สาขาของความรู้ซึ่งเสนอวิธีการที่มีระบบระเบียบและเป็นวิทยาศาสตร์ด้วยพลังทางจิตวิญญาณที่มีอยู่โดยเป็นเนื้อแท้ของมนุษย์ รวมทั้งการยึดมั่นในคัมภีร์ที่หมายถึงมาตรการควบคุมการกระทำของมนุษย์ในทุกๆแง่มุม” (Bose & Haldar, 2001, p. 18)

การศึกษาเกี่ยวกับฮินดูตันตระส่วนใหญ่มักเริ่มต้นด้วยการออกตัวของผู้ศึกษาว่าเป็นเรื่องยากที่จะให้คำนิยามตันตระ หรือยากที่จะค้นหาความเป็นมาของตันตระตามลำดับเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ถูกต้องอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะฮินดูตันตระเป็นปรากฏการณ์ที่หลากหลาย ซับซ้อน และยากที่จะเข้าใจ (Harper & Brown, 2002, p. 17) รวมทั้งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบก็ไม่เพียงพอที่จะกล่าวถึงข้อสันนิษฐานที่ชัดเจนได้ ประกอบกับในบางด้านตันตระ คือ หลักคำสอนที่ลับเฉพาะซึ่งไม่ได้ถูกรวบรวมในรูปแบบของการจดบันทึก แต่เป็นรูปแบบที่ยึดถือตามถ้อยคำของผู้ที่ถือคุณแจสำคัญแห่งตันตระ อันเป็นคุณแจซึ่งจะไขวิธีการโดยผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 24)

อย่างไรก็ตาม ตันตระ คือ สิ่งหนึ่งที่เป็นที่สนใจในหมู่นักศึกษาทางศาสนา และเป็นสิ่งหนึ่งที่ถูกพิจารณาว่ามีรูปแบบที่สำคัญและมีการโต้เถียงมากที่สุดในศาสนาของเอเชีย Osho-Rajneesh ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับตันตระไว้ว่า “ทัศนะแบบตันตระไม่ใช่ทัศนะ มันไม่มีแนวคิด ไม่ใช่ปรัชญา ไม่ใช่แม้แต่ศาสนา ไม่มีทฤษฎี หลักการใดๆ... (ตันตระ) มันต้องการที่จะมองดูชีวิตอย่างที่มีมันเป็น” (as cited in Urban, 2007, p. 5)

และ Swami Nostradamus Virato ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “ตันตระ คือ วิถีแห่งจิตวิญญาณซึ่งกล่าวว่า เพศ นั้นศักดิ์สิทธิ์ และไม่ช้าบาป” (as cited in Urban, 2007, p. 4)

ขณะที่ผู้เขียนนิรนามชาวอินเดียได้กล่าวว่า ตันตระ คือ “พิธีกรรมที่ลึกลับซึ่งบางทีก็มีลักษณะหยาบโตน... คือ ผู้บูชาที่หมกมุ่นในกามารมณ์ และนำไปสู่การกระทำที่โหดร้าย การทำตามใจตนเอง และความพึงพอใจในตัณหาราคะ ดังนั้น มันคือจุดต่างพร้อยเหนือศาสนาฮินดูในยุคสมัยใหม่” (as cited in Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 34)

บนภาวะความหลากหลายทางความคิดที่มีต่อตันตระ ตันตระได้ประยุกต์ไปสู่ระบบที่เป็นปรัชญาซึ่งแม้เราจะไม่สามารถรู้ได้แน่ชัดว่าทำไม และภายใต้สถานการณ์ใดที่นำไปสู่การอธิบายปรัชญาอันสำคัญ รวมทั้งความเคลื่อนไหวทางศาสนาที่เกิดขึ้น แต่ก็ได้มีการสันนิษฐานว่าแนวคิดแบบตันตระนี้ปรากฏขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 5 ซึ่งลัทธิตันตระกลายเป็นที่สนใจไม่เพียงแต่ในหมู่นักปรัชญาและนักเทววิทยา แต่รวมไปถึงผู้ปฏิบัติที่มีแนวทางชีวิตที่เลื่อมใสในทางศาสนา (Eliade, 1970, p. 200)

อิทธิพลของตันตระได้เพิ่มขึ้นในหลายๆพื้นที่ ประมาณศตวรรษที่ 9 หรือ 10 อิทธิพลของตันตระปรากฏในศาสนาหลักทั้งศาสนาฮินดูและพุทธ ซึ่งการจะกล่าวได้ว่าฝ่ายใดรับอิทธิพลจากตันตระไปก่อนนั้นยังไม่สามารถสรุปได้แน่ชัด แต่ก็มีความเป็นไปได้ว่าฮินดูตันตระเก่าแก่กว่าพุทธตันตระเล็กน้อย (Harper & Brown, 2002, p. 32) ทั้งนี้ ในช่วงที่เกิดตันตระขึ้นนั้นเป็นช่วงที่ศาสนาฮินดูมีการเปลี่ยนแปลง โดยรับอิทธิพลทางแนวคิดมาจากคนพื้นเมืองเดิมเข้ามาผสมผสานกับ

แนวคิดที่มีอยู่ในขณะเดียวกันพระพุทธรูปศาสนาก็เข้าไปอยู่ในวงแห่งลัทธิฮินดูจึงเกิดมีพิธีและการนับถือที่เป็นไปแบบตันตระ (เสฐียร โกเศศ นาคะประทีป, 2540, น. 88) และประเด็นในเรื่องที่ว่าความเชื่อแบบตันตระมีมาก่อนทั้งฮินดูและพุทธได้มีการกล่าวไว้ในงานเขียนของ Gavin & Yvonne Frost เช่นกัน แต่ทั้งนี้ในช่วงแรกที่ชาวอารยันอพยพมานั้นความเชื่อแบบตันตระได้ถูกปราบปราม เพราะเป็นความเชื่อที่นับถือยกย่องเพศหญิง (Frost, 2005, p. 3) ซึ่งต่างจากชาวอารยันที่มีระบบคิดแบบชายเป็นใหญ่ อย่างไรก็ตาม ตันตระยังคงมีอิทธิพลอยู่ในกลุ่มคนพื้นเมืองเดิมที่มีความศรัทธาอย่างแรงกล้า ต่อมาในภายหลังจึงได้มีความพยายามที่จะประสานบุคคลดังกล่าว โดยนำเอาความเชื่อแบบตันตระเข้ามาผสมผสานกับแนวคิดที่เชื่อในคัมภีร์พระเวท จนกลายเป็นแนวคิดฮินดูตันตระที่ปรากฏในปัจจุบัน

ฮินดูตันตระถูกสร้างขึ้นโดยมีคัมภีร์เป็นพื้นฐาน แม้ว่าตันตระจะมีความหมายหลากหลายแต่สำหรับฮินดูตันตระ ตันตระ หมายถึง “คัมภีร์ทางศาสนาในยุคพระแม่กาลิ คัมภีร์เล่มนี้คือ หลักฐานที่สำคัญของพิธีกรรมทางศาสนาฮินดู, หะฐะโยคะ (Hathayoga), และรูปแบบที่หลากหลายของการฝึกฝนทางจิตวิญญาณ ซึ่งเคลื่อนผ่านภายใต้หลักปฏิบัติ” (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 17) “ตันตระไม่ใช่แค่พื้นฐานของการปฏิบัติทางฮินดูที่ได้รับความนิยม แต่เปรียบเสมือนผู้ที่เป็นที่ไวใจในการปฏิบัติ และความเชื่อที่ลึกลับ โดยเฉพาะที่สัมพันธ์กับโยคะและมันตระ” (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 42)

ศาสนาฮินดูนับถือพระเจ้ายิ่งใหญ่สูงสุด 3 องค์ นั่นคือ พระพรหม ซึ่งก็คือ ผู้สร้าง พระวิษณุ คือ ผู้บำรุงรักษา และพระศิวะ คือ ผู้ทำลาย เทพเจ้าทั้ง 3 องค์นี้ เรียกว่า ตรีมูรติ เทพทั้งสามเป็นภาคปรากฏของพรหมอันเป็นสิ่งจริงแท้เพียงสิ่งเดียว โดยเฉพาะพระศิวะนั้นล้ำเลิศกว่าทั้งหมด ในความรู้สึกของชาวฮินดูตันตระ (Hinze, 2002, 93) ทั้งนี้ ชาวฮินดูตันตระเชื่อว่าตันตระถูกแสดงให้ปรากฏโดยพระศิวะ (Woodroffe, 2004, p. 3) มีการกล่าวอ้างว่าพระศิวะทรงบันดาลด้วยพระองค์เอง เพื่อให้มนุษย์เห็นแจ้ง ทั้งนี้ เพราะคัมภีร์พระเวทมีถ้อยคำที่ยากลึกซึ่ง มนุษย์สามัญไม่สามารถเข้าใจได้ พระองค์จึงมีกรุณาบันดาลให้เกิดมีตันตระ เพื่อให้มนุษย์เห็นหลักลัทธิของเดิมได้ง่ายขึ้น (เสฐียร โกเศศ นาคะประทีป, 2540, น. 106-107) ด้วยเหตุนี้ คัมภีร์ตันตระจึงถูกพิจารณาว่าเป็น ศรuti ซึ่งก็คือ คัมภีร์ที่มาจากหลักคำสอนที่เป็นพระวจนะของพระเป็นเจ้าโดยตรง จากนั้นผู้รู้ได้ถ่ายทอดโดยใช้วิธีท่องจำสืบทอดกันมา ทั้งยังมีการกล่าวถึงคัมภีร์ตันตระว่าเป็นคัมภีร์พระเวทเล่มที่ 5 อีกด้วย (Woodroffe, 2004, p. 41)

คัมภีร์ตันตระเป็นรูปแบบของบทสนทนาระหว่างพระศิวะและศักติในลักษณะของการถามและการตอบ (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 69) ซึ่งจะเกี่ยวเนื่องกับข้อวัตรปฏิบัติในทางลัทธิตันตระในรูปแบบที่ศักติเป็นผู้ถาม พระศิวะเป็นผู้ตอบนั้น เรียกว่า อาคม แต่หากพระศิวะเป็นผู้ถาม

แล้วศักดิ์เป็นผู้ตอบจะเรียกว่า นิคม บางทีเรียกอาคมว่า ยามล แปลว่า คู่ (ออกจากคำเดิมว่า ยมล) และเรียกนิคมว่า ทามร (เสฐียร โกเศศ นาคะประทีป, 2540, น. 108)

นอกจากนี้ ต้นตระกูลยังเกี่ยวเนื่องกับลัทธิศักติ (Saktism) ผู้ศรัทธาและสับสนุนต้นตระกูลก็คือ ผู้ที่ศรัทธาในลัทธิศักติ อันเป็นลัทธิที่เคารพบูชาชายาของพระเป็นเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง ภายใต้การปรากฏที่หลากหลาย (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 34) ซึ่งเหตุที่ทำให้เกิดลัทธิศักติขึ้นในศาสนาฮินดูนั้น เนื่องมาจากผู้บูชาหันมาเคารพบูชาชายาของพระเป็นเจ้าแทนพระองค์เจ้า ด้วยเห็นว่าเทวีซึ่งเป็นชายนั้น ย่อมทรงกำลังของเทพสามิไว้ เป็นอำนาจของเทพสามิ เรียกว่า ศักติ ขณะที่องค์พระผู้เป็นเจ้านั้นมนุษย์จะเข้าถึงได้ยากยิ่งวอนขอสิ่งใดก็จะได้ผลช้า เพราะฉะนั้นจึงต้องอาศัยบูชาศักติจะได้สมความปรารถนา (เสฐียร โกเศศ นาคะประทีป, 2540, น. 89) อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้ได้มีข้อสันนิษฐานว่าลัทธิศักตินั้นก่อเกิดมาจากคัมภีร์ต้นตระกูล (กรูณา และเรื่องอุไร กุศลาสัย, 2550, น. 127) ทั้งนี้ Joshi ได้สันนิษฐานไว้ว่า การบูชาเทพเจ้าฝ่ายหญิง คือ การเริ่มต้นของต้นตระกูล ต้นตระกูลมีรากฐานแนวคิดก่อนประวัติศาสตร์ในเรื่องเทวีแห่งความอุดมสมบูรณ์ และระบบโบราณสำหรับกรบูชาเทวี นอกจากนี้ เขายังกล่าวเสริมอีกว่า “ต้นตระกูลดำรงอยู่ในบางรูปแบบของการเริ่มต้นความเชื่อในศาสนาของอินเดีย ซึ่งนั่นเกี่ยวข้องกับกรบูชาเทวี” (Harper & Brown, 2002, pp. 6-7)

เทวีที่ยิ่งใหญ่มี 2 องค์ คือ พระอุม่า ชายาของพระศิวะ และพระลักษมี ชายาของพระวิษณุ โดยเฉพาะพระอุม่ามีความสำคัญมาก เพราะได้อวตารและมีพระนามต่างๆ เช่น ปารวตี, ศยามา, วัณดี, ไกรวี, จันทิกา, ทูรคา, และกาลิ เป็นต้น (วิจิตรวาทการ, หลวง, 2546, น. 423-424) ทั้งนี้ ลัทธิต้นตระกูลเป็นลัทธิที่เคารพบูชาพระแม่กาลิเป็นอย่างมาก พระแม่กาลินี้เป็นเทวีที่มีความสำคัญอย่างมากในลัทธิศาสนาฮินดู ซึ่งแท้จริงก็คือ พระอุม่าอวตารลงมาปรามมารร้าย เพราะฉะนั้น พระกาลิจึงมีลักษณะที่ดุร้ายมาก (เสฐียร โกเศศ นาคะประทีป, 2540, น. 100) มีร่างสีดำสนิท มีสี่กร ในกรมีดาบและศิระษะคน ทรงแลบชีวหาวยาวสีแดง ที่ศอมีพวงศิระษะคน ที่เอวมีแขนคนแขนงอยู่รอบๆ ซึ่งเดิมทีนั้นการนับถือพระแม่กาลิเป็นความเชื่อถือของชนเผ่าดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในอินเดียก่อนที่พวกฮินดูจะเข้ามามีอำนาจ (กรูณา และเรื่องอุไร กุศลาสัย, 2550, น. 127)

ดินแดนที่ปรากฏการนับถือฮินดูต้นตระกูลอย่างชัดเจน คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ซึ่งเป็นที่ตั้งของแคว้นเบงกอล อัสดัม (เสฐียร โกเศศ นาคะประทีป, 2540, น.108) อย่างไรก็ตาม ในช่วงระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 19 ฮินดูต้นตระกูลดูเหมือนจะเริ่มสูญเสียความนิยมและการสนับสนุนส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นผลมาจากความพยายามของนักปฏิรูปชาวอินเดีย ทั้งฝ่ายเสรีนิยมและฝ่ายอนุรักษนิยม เพื่อให้จารีตประเพณีของฮินดูบริสุทธิ์ไร้มลทิน แต่ถึงอย่างไร ความเชื่อและการปฏิบัติของต้นตระกูลก็ยังคงซึมผ่านภายในกระแสหลักของศาสนาฮินดู

3.3 ลักษณะสำคัญของฮินดูตันตระ

แนวคิดและวิถีปฏิบัติของฮินดูตันตระมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

3.3.1 ฮินดูตันตระเป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยคำสอนลึกลับ เกี่ยวเนื่องกับเรื่องไสยศาสตร์ หรือ เวทมนต์คาถา (กรฺณา และเรื่องอุไร กุศลาสัย, 2550, น. 213) โดยผลที่เกิดขึ้นจากเรื่องดังกล่าวซึ่งเป็น วิถีหนึ่งของตันตระนั้น ได้แก่ การปิดเป่าอิทธิพลของสิ่งชั่วร้าย การขับไล่ภูตผีปีศาจ การมีอิทธิพล ต่อความคิดและการกระทำของผู้อื่น การทำอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตอื่นๆ รวมทั้งมนุษย์ และการได้มา ซึ่งพลังที่เหนือมนุษย์ เป็นต้น (Woodroffe, 2003, (Vol. 2), p. 58)

3.3.2 ฮินดูตันตระเกี่ยวข้องกับการใช้มนตร์ ด้วยเหตุนี้ ตันตระจึงถูกเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า มंत्रศาสตร์ (Woodroffe, 2003, (Vol. 2), p. 7) มंत्रะเกี่ยวข้องกับทฤษฎีเสียง สิ่งที่ย้ายทอดไม่มีความหมายตามที่กำหนดโดยภาษาที่มนุษย์ใช้ เพราะมนตร์ไม่ใช่ทั้งพยางค์ คำศัพท์และประโยค แม้ว่ามนตร์จะแสดงออกโดยการเขียนลักษณะในรูปของคำศัพท์และประโยค แต่คำศัพท์และ ประโยคดังกล่าวไม่ได้มีความหมายที่จะส่งผ่านความเข้าใจนั้นในรูปของภาษา (Woodroffe, 2003, (Vol. 2), p. 58) ทั้งนี้ มंत्रะ คือ เสียงแห่งจิตวิญญาณที่มีความศักดิ์สิทธิ์ (Woodroffe, 2003, (Vol. 2), p. 65) เป็นต้นกำเนิดแห่งการสร้างสรรค์ การปกป้องรักษา และการทำลายล้างแห่งจักรวาล (Woodroffe, 2003, (Vol. 2), p. 173) ซึ่งการท่องสวดมนตร์ต้องกระทำด้วยความศรัทธา ความภักดี ความตั้งใจ ความอ่อนน้อม และการรับรู้ถึงมโนภาพเกี่ยวกับพระเจ้าในจิตของมนุษย์ (Woodroffe, 2003, (Vol. 2), p. 92) โดยมนตร์นำไปสู่ผลลัพธ์ในระดับที่หลากหลาย ทั้งในระดับที่เป็นเสมือน เครื่องมือที่ช่วยในการบรรลุเป้าหมายของการปฏิบัติ การใช้ในพิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะพิธีบูชาเทพ เจ้า และพิธีแห่งการเริ่มต้นปฏิบัติตามวิถีตันตระ ซึ่งในเบื้องต้นมนตร์จะช่วยให้กายและจิตของผู้ ปฏิบัตินั้นบริสุทธิ์ นอกจากนี้ยังให้ผลลัพธ์ในระดับวิถีชีวิต เช่น ให้ผลในเรื่องการปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย การบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น ซึ่งจากผลลัพธ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามนตร์มีอิทธิพลเหนือ พลังแห่งการกระทำที่ดำรงอยู่ของร่างกายและจิตใญ่มนุษย์ (Woodroffe, 2003, (Vol. 2), p. 58)

3.3.3 ฮินดูตันตระให้ความสำคัญต่อครู (Guru) ซึ่งก็คือ อาจารย์ทางศาสนา หรือผู้ชี้ นำทางแห่งจิตวิญญาณ ครู คือ รากฐานแห่งการเริ่มต้นเป็นสมาชิกตันตระ เป็นผู้ชักนำและช่วยเหลือผู้ ปฏิบัติบนวิถีตันตระ วิถีชีวิตของลูกศิษย์จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของครู เขาจะต้อง รับผิดชอบต่อการกระทำผิดของลูกศิษย์ และความสัมพันธ์ระหว่างเขา/เธอกับลูกศิษย์จะดำเนิน ต่อไปจนกระทั่งบรรลุถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมัน ซึ่งคัมภีร์ตันตระนั้นเต็มไปด้วยความ ยิ่งใหญ่ของครู ไม่มีความแตกต่างระหว่างครู มंत्रะและเทพหรือเทวะ ครูเป็นเสมือนพ่อ แม่และ พรหมัน ตันตระกล่าวว่า “ครูสามารถปกป้องเราจากความโกรธเคืองของพระศิวะ แต่ไม่มีอะไรที่

สามารถปกป้องเราจากความโกรธเคืองของครูได้” (Woodroffe, 2004, pp. 66-67) และ “ถ้าครูพอใจ พระศิวะก็พอใจ ถ้าเขาไม่พอใจ ศิวะก็ยอมไม่พอใจ ถ้าครูพอใจ ชายาของศิวะก็พอใจ ถ้าครูไม่พอใจ ชายาก็ยอมไม่พอใจ... ดังนั้นครูจึงเป็นทั้งผู้ค้ำจุนและผู้ทำลายล้าง คือเขาผู้ที่จะสามารถช่วยให้บรรลุมโภกยะได้” (Woodroffe, 2003, (Vol. 2), p. 72) และสำหรับต้นตระนั้นผู้หญิงที่พร้อมด้วยคุณสมบัติที่จำเป็นก็สามารถเป็นครูได้ และสามารถให้ Diksa ได้ (Woodroffe, 2003, (Vol. 2), p. 219)

3.3.4 อินดูตันตระมีพิธีในการเริ่มต้นเข้ามาเป็นสมาชิกต้นตระ เรียกว่า Diksa พิธีนี้เป็นการให้ความรู้ทางจิตวิญญาณและทำลายล้างบาป เสมือนกับเป็นการเกิดใหม่ครั้งที่ 2 ของลูกศิษย์ ซึ่งจะมีการถ่ายทอดมนตร์โดยครูในขณะที่มีการ Diksa (Woodroffe, 2004, p. 69) ต้นตระกล่าวว่า “ผู้ซึ่งยังไม่ได้รับการ Diksa ไม่สามารถที่จะได้รับความรู้เกี่ยวกับพระเจ้า และไม่สามารถที่จะบรรลุถึงสถานะที่ต้องการหลังจากความตาย ดังนั้น ลูกศิษย์ควรจะนำตัวเองไปรับการ diksa โดยครู” (Woodroffe, 2003, (Vol. 2), p. 68) ทั้งนี้ ลูกศิษย์จะถูกพิจารณาและทดสอบถึงความตั้งใจเป็นเวลานานนับปี โดยเฉพาะการพิจารณาเกี่ยวกับความต้องการบรรลุโมกษะ (Woodroffe, 2004, p. 70) และสำหรับคุณสมบัติเรื่องเพศสรีระและเพศภาวะนั้น ไม่ได้ถูกนำมาเป็นเงื่อนไขแรกเริ่มในการพิจารณาแต่อย่างใด

3.3.5 เกี่ยวข้องกับการใช้ภาพเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งก็คือ yantra และ mandalas yantra คือแผนภาพที่สลักหรือเขียนบน โลหะหรือวัตถุอื่นๆ โดยจะได้รับการบูชาเช่นเดียวกับปฎิมา ส่วน mandalas ก็คือ รูปภาพที่ถูกสร้างขึ้นด้วยสีที่หลากหลาย The Yogini-Tantra กล่าวว่า “เทวีควรจะถูกบูชาในรูปแบบที่เป็นปฎิมา mandalas หรือ yantra” (Woodroffe, 2004, p. 92) ทั้งนี้ yantra และ mandalas มีความแตกต่างกันตรงที่ mandalas จะใช้ในกรณีของเทพเจ้าทุกองค์ แต่สำหรับ yantra จะถูกจัดสรรไว้เฉพาะกรณีเทพเจ้าที่เป็นพิเศษเท่านั้น นอกจากนี้ หากว่า yantra ถูกสลักมันตระลงไปจะมีประโยชน์สำหรับเป็นแผนภาพที่ช่วยในการท่องจำมันตระอีกด้วย (Woodroffe, 2004, p. 93)

3.3.6 อินดูตันตระกำหนดการปฏิบัติตามหลัก 5 ม. หรือที่เรียกว่า panchatattva อันเป็นข้อห้ามในสังคัมฮินดู ได้แก่ 1. มัทยะ การดื่มน้ำเมา 2. มางสะ การรับประทานเนื้อ 3. มัตสยา การทานปลา 4. มุทรา การทานฉันทูพีช 5. ไมณูชะ การเสพเมถุน (Woodroffe, 2004, p. 115) แม้การกระทำทั้งหลายนี้จะเป็นข้อห้ามและถือเป็นบาป แต่สำหรับต้นตระการกระทำดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อบรรลุถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้าจึงไม่ถือเป็นบาปแต่อย่างใด ซึ่งต้นตระได้กำหนดให้มีการปฏิบัติเฉพาะในพิธีบวงสรวงเทพเจ้าเท่านั้น (Woodroffe, 2003, (Vol. 2), p. 147)

3.3.7 อินดูตันตระเป็นลัทธิที่มีลักษณะเฉพาะ นั่นคือ ผู้ปฏิบัติบนวิถีต้นตระเป็นอิสระจากการกีดกันตามหลักของคัมภีร์พระเวท ไม่ว่าจะในเรื่องวรรณะและเพศ ดังที่ Gautamiya-Tantra กล่าวว่า “ต้นตระมีไว้สำหรับผู้ชายทุกคน ไม่ว่าจะวรรณะใด และสำหรับผู้หญิงทุกคน” (Woodroffe,

แบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนแรก คือ มายาศักดิ์ ประกอบขึ้นด้วยคุณะ 3 ประการ ส่วนที่สอง คือ จิต ศักดิ์ ส่วนนี้อยู่เหนือกว่าคุณะทั้ง 3 และจะปรากฏในฐานะที่เป็นปุรุชะและประกฤติ (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 338) แต่ความหมายของประกฤติและปุรุชะในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าตามปรัชญา साङ्ख्यe ที่กล่าวว่าสิ่งแท้จริงในโลกนี้มีสองอย่าง คือ ประกฤติและปุรุชะ ซึ่งประกฤติคือ วัตถุประสงค์ ส่วนปุรุชะ คือ วิญญานอันบริสุทธิ์ หรือเทียบได้กับอาดมันหรือชีวาตมันของปรัชญาระบบอื่นของ ฮินดู ซึ่งปรัชญาสาङ्ख्यe ได้แบ่งแยกระหว่างประกฤติกับปุรุชะออกเป็น 2 ส่วน แต่สำหรับฮินดู ต้นตระกูลหมายถึงประกฤติกับปุรุชะที่เป็นหนึ่งไม่ใช่สอง ตามความหมายของฮินดูต้นตระกูลนั้นทั้งสอง ด้านถือเป็นหนึ่งเดียวกัน (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 331) อีกทั้ง ปุรุชะนั้น โดยแท้จริงแล้วก็คือ ศักดิ์ แต่เป็นศักดิ์ในด้านของการสร้างสรรค์ที่เป็นเพศชาย ซึ่งก็คือศิวะ (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 380) การสร้างสรรค์และการกระทำของศิวะ คือ ปรากฏการณ์ของศักดิ์ ศิวะและศักดิ์จึงถือเป็น หนึ่งเดียวกัน โดยศิวะสร้างสรรค์สรรพสิ่งจากพลังแห่งศักดิ์ ซึ่งการที่จักรวาลมีสิ่งใหม่เกิดขึ้น มีการ เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงนั้น ศิวะหยุดนิ่งแต่ได้ใช้พลังแห่งศักดิ์ในการสร้างสรรค์ (Hinze, 2002, pp. 95-96) ศักดิ์จึงเป็นพลังแห่งการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ และเป็นมูลฐานของการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งใน โลก ซึ่งดำรงอยู่ทั้งในสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 17) ดังนั้น สารัตถะของ โลกนี้ คือ ศิวะและศักดิ์ อันหมายถึงปุรุชะและประกฤตินั่นเอง (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 173) แนวคิดฮินดูต้นตระกูลนั้นถือว่าไม่ว่าจะเป็นท้าวหรือเทวี่ก็ล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน นั่นคือ ศักดิ์ อีกทั้ง ต้นตระกูลเห็นว่าในความเป็นจริงแล้วศักดิ์ คือ อาตมัน จึงกล่าวได้ว่าอาดมันเป็นรากฐาน ของศักดิ์ทั้งหมด (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 368) ซึ่งตรงนี้ก็ถือว่าสำคัญมากสำหรับชาวฮินดู ต้นตระกูล ครอบครัวยุคที่ศักดิ์หรือผู้บูชาศักดิ์ยังเข้าใจว่า “ศักดิ์” หมายถึงเพียงเฉพาะด้านที่เป็นพระแม่กาลี นั้น ความรู้เกี่ยวกับศักดิ์ก็ยังไม่สมบูรณ์ และหากความรู้ยังไม่สมบูรณ์ การบรรลุโมกษะก็ไม่ สามารถสำเร็จได้ ดังที่คัมภีร์ต้นตระกูลได้กล่าวไว้ว่า “โอ เทวี โมกษะไม่สามารถบรรลุได้โดยปราศจาก ความรู้แห่งศักดิ์” เพราะ โดยแท้จริงแล้วคำว่า ศักดิ์ ศิวะและพรหมนั้นล้วนหมายถึงสิ่งเดียวกัน ความแตกต่างเพียงอย่างเดียวที่ดำรงอยู่ระหว่างพวกเขา คือ ศักดิ์ คือ เพศหญิง ศิวะ คือ เพศชาย ส่วน พรหมนั้นไร้เพศ ซึ่งในความหมายสูงสุดนั้นคำ 3 คำนี้ไม่มีความแตกต่างระหว่างกัน (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), pp. 381-383)

อีกทั้ง ศักดิ์ ก็คือ มายา ซึ่งเป็นการปรากฏของศักดิ์ ฉะนั้น ศักดิ์ในส่วนแรกดังที่ได้กล่าว ไว้จึงหมายถึง มายาศักดิ์ อันประกอบด้วยคุณะ 3 ประการ ได้แก่ สัตวะ รชส และตมัส ซึ่งสัตวะ นั้น คือ ความดี ความสุข ส่วนรชสเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดจลนภาพหรือความเคลื่อนไหว และตมัสก็คือ ความ เฉื่อย ความไม่มีชีวิตชีวา และความไม่รู้ ซึ่งศักดิ์หรือประกฤติที่ไม่ปรากฏจะดำรงอยู่ในภาวะความ สมดุลของคุณะทั้ง 3 และเมื่อใดที่ภาวะสมดุลนี้ถูกรบกวนหรือเสียความสมดุลวิวัฒนาการแห่ง

จักรวาลก็จะปรากฏขึ้น (Woodroffe, 2004, pp. 18-20) คุณสมบัติทั้งสามจึงเป็นภาพแทนธรรมชาติ ซึ่งเป็นการเผยให้เห็นของจิตวิญญาณ ภาพแทนธรรมชาติที่เสมือนเป็นคั้งทางผ่านของการเคลื่อนไหวมาจากจิตวิญญาณไปยังสสาร หรือเป็นทางผ่านการขึ้นไปสู่ที่สูงกว่าจากสสารไปสู่จิตวิญญาณ และเป็นธรรมชาติซึ่งเป็นดั่งสิ่งที่บดบังแห่งจิตวิญญาณ (Woodroffe, 2004, p. 11) ในแง่มุมที่เป็นมายานี้ คักติเป็นเสมือนผู้หลอกลวงและตบตา ซึ่งเธอสมมุติเป็นรูปแบบที่หลากหลาย และความหลากหลายนี้ก็เนื่องมาจากความแตกต่างของคุณสมบัติทั้ง 3 ซึ่งขึ้นอยู่กับอิทธิพลที่เหนือกว่าในแต่ละคุณสมบัติ เช่น หากสัตว์จะมีอิทธิพลเหนือกว่าคุณสมบัติ ก็จะทำให้ปรากฏเป็นความเมตตา ความสงบสุข ความสวยงาม ความสะอาดใจ การให้อภัย และความเคารพนับถือ ซึ่งจะปรากฏอย่างเป็นธรรมชาติและมิจิตสำนึกเสมอ แต่หากมนุษย์มีอิทธิพลเหนือกว่าก็จะปรากฏเป็นอารมณ์แห่งความปรารถนา ความโกรธ ความโลภ ความมานะ ความมัวเมา และความหยิ่งโส ซึ่งดูเหมือนจะไร้จิตสำนึกและเต็มไปด้วยความหลอกลวง ส่วนคักติที่คัมสมิทธิพลที่สุดจะปรากฏเป็นการหลอกลวง ความเหนียวชา ความผิดพลาด ความซบเซา และการหลับไหล ส่วนนี้จะปรากฏในบางส่วน และบางส่วนก็ไม่ปรากฏ อีกทั้งบางส่วนก็มีจิตสำนึก ขณะที่บางส่วนไร้จิตสำนึก (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 356) ทั้งนี้ มายาคักติในส่วนที่รชสและคัมสมิทธิพลเหนือกว่านั้นเรียกว่า อวิชาหรือความไม่รู้ แต่ในส่วนที่รวมทุกสิ่งจากสัตว์จะเรียกว่า วิชาหรือความรู้ (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 345) ฉะนั้น คักติจึงมี 2 แง่มุม คือ ในแง่มุมของความสัมพันธ์ต่อข้อผูกมัดของสังสาระ เธอ คือ มายา ซึ่งทำให้เกิดสังสารวัฏ เพราะเธอ คือ อวิชาที่ผูกมัดชีวิตมันให้ยังต้องเวียนว่ายตายเกิด และในแง่มุมแห่งการบรรลุโมกษะ เธอ คือ วิชา เพราะเธอทำลายสังสารวัฏและปลดปล่อยเราให้เป็นอิสระจากข้อผูกมัดทั้งปวง เพื่อมุ่งไปสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมัน (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 350) ฉะนั้น คักติตามความหมายของฮินดูตันตระจึงหมายความว่าถึงทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุสสารและจิตวิญญาณ สิ่งที่มีจิตสำนึกและไร้จิตสำนึก สิ่งที่เป็นเหตุให้มนุษย์ต้องติดอยู่ในสังสาระและสิ่งที่ปลดปล่อยให้เป็นอิสระ แต่ทั้งนี้ภายใต้ความหลากหลายของคักติดังกล่าวนี้ล้วนแล้วแต่คือ พรหมัน จึงกล่าวได้ว่า “ในรากฐานนั้น คักติ คือ พรหมัน ในกึ่งก้านเธอ คือ มายา ในส่วนดอกเธอ คือ โลก และในส่วนผลเธอ คือ การบรรลุโมกษะ” (Woodroffe, 2003, (Vol. 1), p. 357)

นอกจากนี้ ฮินดูตันตระยังได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องมหจักรวาลและจุลจักรวาล

(Macrocosm & Microcosm) โดยเห็นว่ามนุษย์ คือ จุลจักรวาล ซึ่งถอดแบบมาจากมหจักรวาล ทุกสิ่งที่มีอยู่ในมหจักรวาลย่อมมีอยู่ในจุลจักรวาลด้วย มนุษย์จึงเป็นภาพสะท้อนของจักรวาลที่ยิ่งใหญ่ในระดับที่เล็กกว่า (Woodroffe, 2004, p. 35) อีกทั้ง ฮินดูตันตระยังได้กล่าวถึงภาวะอารมณ์ของมนุษย์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ภาวะ ได้แก่ พสุ วีระและทิพยะ ซึ่งการแบ่งภาวะทั้ง 3 นี้ขึ้นอยู่กับเปลี่ยนแปลงอันหลากหลายของคุณสมบัติทั้ง 3 ที่ปรากฏในมนุษย์ กล่าวคือ พสุ คือ ภาวะที่เป็นสัตว์ของ

มนุษย์ เป็นภาวะที่ทำให้เกิดลักษณะนิสัยในด้านมืด เนื่องจากความผิดพลาด ความเชื่องมงายและความ
 เลื่อยซา ซึ่งเกิดจากการทำงานของตมัส ในภาวะนี้มนุษย์ถูกตรึงด้วยข้อผูกมัดต่างๆ เช่น ความไม่รู้
 หรือความเชื่อที่ผิด ความกลัว ความอับอาย จาริตประเพณี และชนชั้นวรรณะ เป็นต้น ทั้งนี้ พสุยัง
 แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ อนุ ผู้ที่มีความรู้ที่ผิดๆเกี่ยวกับตัวตน เกทะ คือ ผู้ที่ถูกล่อลวงด้วยอำนาจ
 ของมายา และสุดท้าย กรรม ผู้ที่ติดอยู่ในกรรมและผลของการกระทำ ต้นตระกูลว่ามนุษย์ผู้ซึ่งอยู่
 ในภาวะนี้ คือ ผู้ที่ไม่เคยสัมผัสขั้นตระและมันตระ ผู้ที่ไม่มีความศรัทธาในครู ผู้ที่คิดเพียงแต่ความ
 บริสุทธิ์จากภายนอก โดยไม่นึกถึงความบริสุทธิ์ภายในจิตใจ ผู้ที่คิดว่ารูปเคารพเป็นแค่หินที่ถูกทำให้
 เป็นรูป ผู้ที่แบ่งแยกเทวะองค์หนึ่งออกจากองค์อื่นๆ และบูชาโดยปราศจากเนื้อและปลา ผู้ซึ่ง
 หลีกเลียงการมีเพศสัมพันธ์ยกเว้นช่วงหลังการปฏิบัติ กล่าวโดยสรุป ก็คือ ผู้ซึ่งถูกผูกมัดด้วยกฎแห่ง
 พระเวทนั่นเอง ส่วนวีระ คือ ภาวะที่มนุษย์กล้าหาญ เป็นวีรบุรุษ ซึ่งรัชสจะทำงานมากกว่า และมี
 ความเป็นสัตตวะมากกว่าพสุภาวะแต่ยังไม่ถึงระดับทิพยะ เพราะยังติดอยู่ในผลของการกระทำซึ่ง
 ก่อให้เกิดความทุกข์อยู่ และสำหรับภาวะทิพยะ นั้นคือภาวะที่เป็นเทพ เป็นภาวะขั้นสูงสุดของมนุษย์
 ซึ่งถัดมาคือ วีระ และพสุเป็นระดับต่ำสุด มนุษย์ในระดับทิพยะ คือ ผู้ที่ความศรัทธาอย่างแรงกล้าใน
 คัมภีร์พระเวท ต้นตระ ครูและเทวะ ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับมันตระอย่างดีเยี่ยม และต้องหมั่นประกอบ
 พิธีกรรมและทำสมาธิเป็นประจำ เขาจะต้องบูชาเทวะทั้งหลายโดยไม่แบ่งแยก เพราะแต่ละองค์ล้วน
 เป็นการปรากฏของศักดิ์ อีกทั้ง เขาจะต้องเป็นผู้ที่ตระหนักว่าวิวัฒนาการแห่งจักรวาลเป็น
 ปรากฏการณ์โดยศิวะและศักติ นอกจากนี้ เขาต้องสามารถโค้งคำนับลงแทบเท้าครูของเขาไม่ว่าผู้
 เป็นครูของเขาจะเป็นชายหรือหญิง ทั้งนี้เพราะสำหรับฮินดูต้นตระนั้นเพศหญิงสามารถเป็นครูได้
 เช่นเดียวกับเพศชาย (Woodroffe, 2004, pp. 59-63)

จากที่กล่าวมาเราจะเห็นได้ว่าฮินดูต้นตระนั้นมีแนวคิดที่ยอมรับหลักการของจาริต
 กระแสหลักที่สำคัญ นั่นคือ แนวทางโดยทั่วไปและจุดมุ่งหมายในการตระหนักรู้ถึงความเป็นหนึ่ง
 เดียวกับพรหมัน ขณะเดียวกันก็มีการเบนออกจากหลักความเชื่อเดิม และพยายามสร้างรูปแบบทาง
 ความคิดและหลักปฏิบัติที่แตกต่าง ซึ่งบางหลักการก็ดูจะขัดกับกระแสหลักอย่างมาก โดยเฉพาะการ
 เพิกเฉยกับระบบวรรณะทั้ง 4 ที่ถือเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะได้มีการกำหนดไว้ในคัมภีร์พระเวทให้
 ชาวฮินดูต้องปฏิบัติตาม แต่หลักฮินดูต้นตระกลับอนุญาตให้วรรณะทั้ง 4 สามารถเดินบนวิถีเดียวกัน
 ได้อย่างใกล้ชิด ซ้ำยังมีการอนุญาตให้ผู้หญิงสามารถเป็นครูที่ได้รับความเคารพนับถืออย่างสูงเฉก
 เช่นครูที่เป็นชาย นอกจากนี้ ต้นตระได้บัญญัติหลักปฏิบัติ 5 ม. ที่ซึ่งแต่ละข้อล้วนขัดกับกฎข้อห้าม
 ของกระแสหลัก โดยเฉพาะการกำหนดให้มีเรื่องเพศสัมพันธ์ในวิถีปฏิบัติทางศาสนา ซึ่งแม้ว่า
 แนวคิดพระเวทจะได้มีการกำหนดให้การครองเรือนเป็นหน้าที่หนึ่งที่ชาวฮินดูต้องกระทำ แต่ก็
 ไม่ได้มีการกำหนดไว้ในการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาเช่นต้นตระ

3.5 พุทธตันตระ

ในส่วนของพุทธศาสนาการรับอิทธิพลของตันตระไปนั้นมีผู้ศึกษาหลายท่านเห็นว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พุทธศาสนาเสื่อมสลายไปจากอินเดียในช่วงท้ายศตวรรษที่ 12 อย่างไรก็ตาม พุทธตันตระก็ได้แผ่ขยายไปเจริญรุ่งเรืองยังดินแดนอื่น เช่น เนปาล ภูฏานและทิเบต ซึ่งถือว่าตันตรยานนี้คือชีวิตจิตใจของคนส่วนใหญ่ รวมทั้งยังแพร่ขยายไปถึงประเทศต่างๆทางยุโรปและอเมริกาซึ่งเลื่อมใสกันอย่างมาก (Harper & Brown, 2002, p. 33) พุทธศาสนานิกายมหายาน คือ ฝ่ายที่ได้รับเอาอิทธิพลของตันตระไปอย่างชัดเจนที่สุด พุทธศาสนาแบบตันตระนี้เรียกกันว่า วัชรยาน อันหมายถึง เพชร หรือสายฟ้า ซึ่งความหมายทั้งสองก็สื่อถึงลักษณะสำคัญของวิถีพุทธตันตระ นั่นคือ วิถีที่แข็งแกร่งและรวดเร็วฉับพลัน (Thompson, 2003, p. 190)

แม้ว่าต้นกำเนิดของพุทธตันตระจะยังไม่ชัดเจน แต่สำหรับผู้ที่มีนับถือต่างเชื่อมั่นว่าพุทธตันตระเป็นพัฒนาการขั้นที่ 3 ของพระพุทธศาสนา ซึ่งตามความเชื่อของชาวพุทธตันตระหลักธรรมของนิกายนั้น ได้รับการถ่ายทอดมาจากพระไวโรจนพุทธะอย่างแท้จริง ทำให้นิกายนี้แผ่ไปอย่างรวดเร็วและเกิดข้อปฏิบัติที่ลึกลับซับซ้อนมากขึ้นตามกาลเวลา (พระวิมาน คมกสิรปญฺโญ, 2548, น. 28) ทั้งนี้ พุทธตันตระมีพัฒนาการ 3 ระยะ คือ มันตรยาน วัชรยาน กาพจักระ ระยะแรก มันตรยานเริ่มขึ้นในศตวรรษที่ 4 โดยมีการนำสิ่งใหม่เข้ามาสู่พระพุทธศาสนา นั่นคือ พิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เพื่อจุดประสงค์ในการเข้าถึงการบรรลุธรรม จึงได้นำเอามนตร์ มุทรา มณฑล และเทพเจ้าต่างๆ เข้ามาในพระพุทธศาสนาอย่างไม่เป็นระบบ ระยะที่ 2 วัชรยาน พุทธศาสนานิกายนี้ได้พัฒนาคำสอนอย่างเป็นระบบ โดยผสมผสานคำสอนดั้งเดิมทุกสายกับหลักของพระตถาคต 5 พระองค์ หลักการปฏิบัติที่เด่นชัด คือ สหัชฌาณ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับนิกายเซ็นของจีนที่เน้นการปฏิบัติกัมมัฏฐาน การรู้แจ้งภายใน ถ่ายทอดผ่านปริศนาคำทาย ข้อความที่ขัดแย้งกันและจินตภาพที่ชัดเจน ไม่ผูกมัดตนเองด้วยระบบคำสอนแบบเก่าที่จำกัดตายตัว ระยะที่ 3 กาพจักระ อันหมายถึง วงล้อแห่งเวลา ระยะนี้เป็นพัฒนาการขั้นสุดท้ายของพุทธตันตระ เป็นยุคแห่งการประสานความคิดที่แตกแยก และเน้นในเรื่องโหราศาสตร์ (คอนซ์, 2546, น. 60)

พุทธตันตระได้รับการสนับสนุนจากปรัชญาฝ่ายมหายาน 2 สำนัก คือ มัชฌิมกะ และโยคจาร ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาพุทธตันตระ คือ นาคารชุน และอสังคะ รวมทั้ง มหาสิทธา 84 องค์ ซึ่งเป็นผู้เผยแผ่พุทธตันตระสืบไป (สันตินา, 2549, น. 202) อีกทั้ง พุทธตันตระยังคงพื้นฐานทางปรัชญาแบบพุทธศาสนามหายานเอาไว้ 3 ประการ ประการแรก ศูนย์ตา ซึ่งหมายถึง การไม่มีอยู่ของสิ่งที่เป็นเอง ภาวะนี้ถือว่าจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหลุดพ้น เพราะหากเรายังยึดติดอยู่กับกิเลส ความทุกข์ ความไม่รู้ว่าเป็นแก่นของความเป็นเรา เป็นสิ่งที่เป็นอย่างและไม่ใช่

เปลี่ยนแปลง เราก็ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนจากเงื่อนไขที่เป็นสังสารวัฏไปสู่ความหลุดพ้นได้ ประการที่สอง จิตอย่างเดียว จิตมีบทบาทสำคัญในการสร้างประสบการณ์ ซึ่งในความเป็นจริงวัตถุมีรูปแบบแห่งปรากฏการณ์ที่ไม่คงที่ตายตัว แต่จะปรากฏในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสาเหตุและปัจจัยทางจิต เช่น อวิชชา ความผูกพัน ความโลภ ความโกรธ เป็นต้น เงื่อนไขทางจิตเหล่านี้เป็นตัวสร้างประสบการณ์ในรูปแบบที่เป็นทุกข์ขึ้นมาอย่างไรสำนึกและเป็นอัตโนมัติ และด้วยการปฏิบัติกัมมัฏฐานจะเป็นการฝึกฝนจิตให้ทำงานในวิถีที่เราเลือกในการมีประสบการณ์กับวัตถุ ส่วนประการสุดท้าย ความเป็นผู้ฉลาดในวิธีการ อันหมายถึงผู้ที่สามารถเข้าถึงสัตว์ทั้งหลายตามศักยภาพของเขา เช่นดังพระพุทธองค์ทรงแสดงพระองค์ในหลากหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นคนธรรมดาหรือเป็นเทพ เพื่อที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้ก้าวเข้าสู่เส้นทางแห่งการหลุดพ้น ซึ่งหลัก 3 ประการนี้จะเป็นพื้นฐานที่ช่วยให้เข้าใจถึงวิธีการแห่งพุทธตันตระ (สันตินา, 2549, น. 179-184)

อย่างไรก็ตาม พุทธตันตระก็มีวิถีปฏิบัติเฉพาะที่ต่างออกไป ซึ่งสิ่งที่พุทธตันตระเสนอคือ วิถีที่ช่วยให้มนุษย์เข้าถึงเป้าหมายในหนทางแห่งความรู้และความหลุดพ้นได้เร็วกว่า และสิ่งสำคัญที่จะทำให้บรรลุผลดังกล่าว คือ การใช้ความหลากหลายแห่งพลังทางกายและจิต ซึ่งเน้นการควบคุมและการบริหารพลังทางกายและจิต โดยพยายามกำหนดทิศทางให้กับพลังดังกล่าวให้มุ่งไปที่เป้าหมาย คือความหลุดพ้น โดยเฉพาะพลังที่มาจากอารมณ์ตัณหาหรือโทสะจะมีพลังมากกว่าอารมณ์อื่นๆ ฉะนั้น หากเราเข้าใจและรู้วิธีที่ถูกต้อก็จะสามารถแปรเปลี่ยนพลังดังกล่าวที่เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ไปเป็นสาเหตุแห่งความหลุดพ้นได้ (สันตินา, 2549, น. 203-204) ฉะนั้น พุทธตันตระจึงมีการนำเรื่องเพศวิถีมาใช้เพื่อนำไปสู่หนทางแห่งความหลุดพ้นเช่นเดียวกับฮินดูตันตระ แต่การตีความเรื่องเพศวิถีแบบพุทธนั้นแตกต่างจากฮินดูตันตระ ขณะที่ฮินดูตันตระมองว่าความสัมพันธ์ทางเพศ คือ พื้นฐานของการสร้างสรรค์สรรพสิ่งต่างๆ แต่สำหรับพุทธตันตระนั้นหมายถึง การรวมกันแห่งปัญญาและกรุณาที่จะนำมาซึ่งเป้าหมายอันสูงสุดแห่งโพธิ์ ทั้งนี้ เพศชายจะแสดงถึงความกรุณา ส่วนเพศหญิงแสดงถึงปัญญา ดังนั้น เราจึงมักจะพบพุทธปฏิมาที่เป็นลักษณะชายหญิงสวมกอดกัน โดยหันหน้าเข้าหากัน ซึ่งฝ่ายชายจะอยู่ในท่ากัมมัฏฐาน ส่วนฝ่ายหญิงนั่งบนตักฝ่ายชายโดยใช้ขาทั้ง 2 ของตนรัดรอบกายฝ่ายชายไว้ พุทธปฏิมาปางนี้คือการตั้งใจจะสื่อความหมายเรื่องเพศออกมาในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งในการที่จะ รับรู้ได้อย่างถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่สื่อมานั้นต้องอาศัยวิธีการและความเข้าใจที่ละเอียดอ่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมทางเพศที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องนี้จะต้องไม่ถูกกระตุ้นโดยกามตัณหาเพื่อให้เป็นสิ่งที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นได้ (Thompson, 2003, pp. 192-193) นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าความสำคัญของเพศหญิงในพุทธตันตระนั้น ไม่ใช่หมายถึงเพียงแค่สัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ แต่หมายถึงความรู้อันเป็นอุดมคติภาวะขั้นสูงสุด (ปรัชญา) ด้วย ซึ่งการหยิบยกสตรีเพศขึ้นมาเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญในวิถีแห่งจิตวิญญาณนี้

ได้ส่งอิทธิพลต่อลัทธิมหายานในจีนด้วย ดังที่เราจะเห็นได้ว่าพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ซึ่งเป็น
 สัญลักษณ์ของพระมหากรุณา ซึ่งกลายสภาพเป็นสตรีได้ดังในกรณีของพระแม่กวนอิมนั่นเอง
 ในบทต่อไปผู้ศึกษาจะได้ทำการวิเคราะห์เกี่ยวกับความหมายของเพศววิถีทางกายและทาง
 จิต รวมถึงวิถีปฏิบัติทางเพศและเป้าหมายในการปฏิบัติตามหลักฮินดูต้นตระกูล

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved